

**РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ ВО СКОПЈЕ**

**51. МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
НА МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР ЗА
МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА
ПРИ УКИМ ВО СКОПЈЕ**

Охрид, 30 – 31.8.2024 година

СКОПЈЕ, 2025

Република Северна Македонија

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

**51. МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
НА МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР ЗА
МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА
ПРИ УКИМ ВО СКОПЈЕ**

Охрид, 30 – 31.8.2024 година

Ректор

проф. д-р Биљана Ангелова

За издавачот:

проф. д-р Биљана Ангелова,
ректор на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

51. Меѓународна научна конференција на Меѓународниот семинар
за македонски јазик, литература и култура при УКИМ во Скопје

Меѓународен уредувачки одбор:

академик Ала Шешкен
проф. д-р Макеј Кавка
проф. д-р Данијела Костадиновиќ
проф. д-р Александар Скепаровски
проф. д-р Кристина Николовска
проф. д-р Веселинка Лаброска, дописен член на МАНУ
проф. д-р Биљана Рајчинова-Николова
м-р Евдокија Илијевска

Јазична редакција:

Дијана Ристова

Компјутерска обработка:

МАР-САЖ, Скопје

Печати:

МАР-САЖ, Скопје

Тираж:

150 примероци

СОДРЖИНА

ПОЗДРАВНИ ОБРАЌАЊА

ПОЗДРАВНО ОБРАЌАЊЕ НА ПРОФ. Д-Р КРИСТИНА НИКОЛОВСКА, ДИРЕКТОР НА МСМЈЛК ПРИ УКИМ.....	13
---	----

ПОЗДРАВНО ОБРАЌАЊЕ НА ПРОФ. Д-Р АЛЕКСАНДАР СКЕПАРОВСКИ, ПРОРЕКТОР ЗА МЕЃУНАРОДНА СОРАБОТКА НА УКИМ ...	19
--	----

ПОЗДРАВНО ОБРАЌАЊЕ НА ПРОФ. Д-Р ЛУЛЗИМ АЛИУ, ЗАМЕНИК-МИНИСТЕР ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА	23
--	----

ПЛЕНАРНА СЕДНИЦА

проф. д-р Димитар Пандев МИСИРКОВ МЕЃУ СВОИТЕ ПРОФЕСОРИ.....	27
---	----

академик Марјан Марковиќ ФОРМАЛНА И СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА НА *ED-BNЪ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	35
---	----

академик Ала Шешкен ПЕТРЕ М. АНДРЕЕВСКИ ПОЕТ И РОМАНСИЕР ВО РАЗВОЈОТ НА МАКЕДОНСКАТА ЛИТЕРАТУРА ВО ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА XX ВЕК	45
--	----

проф. д-р Макеј Кавка ПОЕТИКАТА НА СТРАВОТ ВО РАСКАЗИТЕ НА ПЕТРЕ М. АНДРЕЕВСКИ	51
--	----

ЈАЗИЧНА СЕСИЈА

проф. д-р Елена Јованова-Грујовска д-р Македонка Додевска МЕСТОТО НА ФЕМИНАТИВИТЕ ВО ДВА ТОЛКОВНИ РЕЧНИЦИ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК.....	67
проф. д-р Звонко Никодиновски КОМУНИКАТИВНИ ЕДИНИЦИ СО ЗАМЕНКИТЕ <i>КОЈ, НЕКОЈ, НИКОЈ, СЕКОЈ</i> ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК... 77	77
проф. д-р Силвана Симоска проф. д-р Николче Мицкоски ФРАЗЕМСКИТЕ КОНСТРУКЦИИ [X Е Y] И [X ЗА Y] ВО ПРЕВОДОТ НА „ПИРЕЈ“ НА ГЕРМАНСКИ ЈАЗИК	95
проф. д-р Радица Никодиновска ПТИЦИТЕ ВО МАКЕДОНСКАТА И ВО ИТАЛИЈАНСКАТА ФРАЗЕОЛОГИЈА	111
проф. д-р Веселинка Лаброска МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ОД МИСИРКОВ ДО ДЕНЕС ИЛИ ШТО ТРЕБА ДА НАПРАВИМЕ ЗА ОДНАПРЕД	147
проф. д-р Лилјана Макаријоска ЈАЗИЧНИОТ ИЗРАЗ НА ПЕТРЕ М. АНДРЕЕВСКИ КАКО ОГЛЕДАЛО НА НАРОДНИОТ БИТ	157
проф. д-р Симона Груевска-Маџоска д-р Емил Ниами ЛЕКСИЧКА СИНОНИМИЈА ВО ПОЕЗИЈАТА НА ПЕТРЕ М. АНДРЕЕВСКИ.....	177
проф. д-р Марина Спасовска ЗА КОВАНИЦИТЕ СОЗДАДЕНИ ВО УМЕТНИЧКАТА РАБОТИЛНИЦА НА ГАНЕ ТОДОРОВСКИ.....	185
д-р Александра Гецовска ПОТЕКЛОТО НА НЕПОКОРНИОТ <i>ПИРЕЈ</i>	199
проф. д-р Снежана Петрова-Џамбазова ЈАЗИКОТ ВО СОВРЕМЕНОТО ПРОЗНО ТВОРЕШТВО	209

проф. д-р Октај Ахмед ФЕНОМЕНОТ РЕДУНДАНТНОСТ: Примери во македонскиот јазик	215
м-р Сунчица Трифуновска-Јаниќ ЕТИМОЛОШКА АНАЛИЗА НА НАЗИВИТЕ ШТО ГО ОЗНАЧУВААТ ‘МЕСТОТО КАДЕ ШТО ИЗВИРА ВОДА’ СО ИНТЕРВЕНЦИЈА НА ЧОВЕК	235
м-р Антоанета Тримчевиќ проф. д-р Лилјана Макаријоска ЛЕКСИКАТА ВО РАСКАЖУВАЧКАТА ПРОЗА НА ВЛАДИМИР КОСТОВ	245
проф. д-р Снежана Вучковић ЈОШ НЕКА ЗАПАЖАЊА О ОСОБЕНОСТИМА МОРФОЛОШКО-ТВОРБЕНЕ СТРУКТУРЕ И НОМИНАЦИОНИМ ОБРАСЦИМА СЛОВЕНСКИХ NOMINA ATTRIBUTIVA PERSONALIA	257
проф. д-р Мери Јосифовска ВЛИЈАНИЕТО НА ТУЃИТЕ ЈАЗИЦИ ВРЗ МАКЕДОНСКИОТ АНТРОПОНИМИСКИ СИСТЕМ.....	275
д-р Зоран Спасовски ЗА МОДЕЛОТ ЛИЧНО ИМЕ + ЛИЧНО ИМЕ КАКО ДИНАСТИЧКИ МОДЕЛ НА ИМЕНУВАЊЕ ВО САМУИЛОВАТА ДИНАСТИЈА.....	283
проф. д-р Михајло Марковиќ ЗА НЕКОИ УРБАНИ ТЕТОВСКИ ПРЕКАРИ.....	299
проф. д-р Радомир Виденовиќ ТОРЛАЧКИОТ ГОВОР ВО БАЛКАНСКОТО СЛОВЕНСКО ЈАЗИЧНО ПОДРАЧЈЕ.....	309
д-р Дарко Томовски м-р Мирјана Вељаноска-Томовска БАЛКАНИЗМИТЕ ВО ГОРАНСКИОТ ГОВОР	321

д-р Македонка Долевска
СЕМАНТИКАТА И ЕТИМОЛОГИЈАТА НА ЛЕКСЕМИТЕ
НИШКИ, СКРИПЦИ И ПОДНОШКИ ВО ОВЧЕПОЛСКИОТ
ДИЈАЛЕКТ, ВО ГОВОРОТ НА СЕЛО ЃУЃАНЦЕ И ВО
МАКЕДОНСКИОТ СТАНДАРДЕН ЈАЗИК.....329

м-р Ђорђе Геновић
ПОСЕСИВНИ ПЕРФЕКТАТ У ПРИЗРЕНСКО-
ЛУЖНОМОРАВСКИМ ГОВОРИМА: ЗАСТУПЉЕНОСТ,
ЗНАЧЕЊЕ, ГРАМАТИКАЛИЗАЦИЈА.....337

д-р Давор Јанкулоски
УЛОГАТА НА АКАДЕМИК БОЖИДАР ВИДОЕСКИ ВО
РАЗВОЈОТ НА СЕМИНАРОТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК,
ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА353

проф. д-р Лилјана Гушевска
ЗА ЈАЗИКОТ НА ДОКУМЕНТИТЕ НА ОХРИДСКАТА
МИТРОПОЛИЈА (КРАЈ НА XIX – ПОЧЕТОК НА XX ВЕК) ...363

проф. д-р Соња Новотни, проф. д-р Михајло Марковиќ
ЗА НАЈСТАРИОТ ЛЕКСИЧКИ ФОНД ВО ТРЕСКАВЕЧКИОТ
ЕУХОЛОГИУМ И СИНАЈСКИОТ ПАЛИМПСЕСТ377

проф. д-р Никита Шекутковски
МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК Е НАСЛЕДНИК НА
СТАРОМАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....391

м-р Душко Деспотовски
ЛЕКСЕМИТЕ *ПЛАНИНА*, *ГОРА*, *ТУМБА* ВО
МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК – ДИЈАХРОНИСКА АНАЛИЗА...401

ЛИТЕРАТУРНО-КУЛТУРОЛОШКА СЕСИЈА

проф. д-р Кристина Николовска
ГАНЕВОТО МАКЕДОНСТВУВАЊЕ.....421

проф. д-р Ерол Туфан
КОМПАРАТИВНИ ЕЛЕМЕНТИ ВО БИО-БИБЛИОГРАФИИТЕ
И ДЕЈНОСТА НА ГАНЕ ТОДОРОВСКИ И ЈАХЈА
КЕМАЛ – ФАКТИ И АРГУМЕНТИ429

проф. д-р Ана Мартиноска ВЛОГОТ НА ГАНЕ ТОДОРОВСКИ ВО МАКЕДОНСКАТА ФОЛКЛОРИСТИКА	451
проф. д-р Искра Тасевска-Хаџи-Бошкова ГАНЕ ТОДОРОВСКИ ЗА МАКЕДОНСКИОТ 19 ВЕК	469
проф. д-р Марија Ѓорѓиева-Димова МЕТАЛИРСКИТЕ ВАРИЈАЦИИ ВО ПОЕЗИЈАТА НА ГАНЕ ТОДОРОВСКИ.....	481
проф. д-р Весна Мојсова-Чепишевска ПЕТРЕ М. АНДРЕЕВСКИ КАКО СОВРЕМЕН „ЗАПИШУВАЧ“ НА ТАЖАЛЕНКИ	501
проф. д-р Славица Србиновска <i>ПИРЕЈ</i> НА ПЕТРЕ М. АНДРЕЕВСКИ ВО КОНТЕКСТ НА ПОЛИТИКАТА НА РЕЦЕПЦИЈА И ЕТИКАТА НА СОВРЕМЕНАТА КУЛТУРА.....	511
проф. д-р Ана Витанова-Рингачева МИТСКО-РИТУАЛНИТЕ ПРЕТСТАВИ ВО ПРОЗНИОТ ГОВОР НА ПЕТРЕ М. АНДРЕЕВСКИ (ВРЗ ПРИМЕРИ ОД РОМАНОТ „ПОСЛЕДНИТЕ СЕЛАНИ“)	531
проф. д-р Биљана Рајчинова-Николова ИДЕНТИТЕТОТ И ВРЕДНОСТИТЕ УСЛОВЕНИ ОД ВЛАДЕЈАЧКИОТ ДИСКУРС НА МОЌ (ПРЕКУ РОМАНИТЕ <i>ПИРЕЈ</i> И <i>СКАКУЛЦИ</i> ОД ПЕТРЕ М. АНДРЕЕВСКИ	547
д-р Габриела Ивановска КАКО СЕ САКА ТАТКОВИНАТА – За Петре М. Андреевски, национализмот и патриотизмот во женски род –	575
д-р Ана Јовковска ЖЕНСКИ ПЕРСПЕКТИВИ НА ТРАУМАТА И НАСИЛСТВОТО ВО МАКЕДОНСКИОТ РОМАН <i>ПИРЕЈ</i> ОД ПЕТРЕ М. АНДРЕЕВСКИ	589
проф. д-р Елизабета Шелева НИКОЛА МАЦИРОВ ВО КОНТЕКСТ НА ПОЕТИКАТА НА (НЕ)ВДОМЕНОСТА.....	599

проф. д-р Зона Мркаљ д-р Ивана Ковачевић ПИСМО У НАСТАВИ СЛОВЕНСКИХ КЊИЖЕВНОСТИ	613
д-р Ема Лакинска БОГОМИЛСКАТА ДУАЛИСТИЧКА МИСЛА КАКО ПРЕДВЕСНИК ЗА ПОЈАВАТА НА МАКЕДОНСКИОТ РОМАН	629
d-r Kristýna Dufková НАРАТИВ НА МАКЕДОНСКИОТ ИДЕНТИТЕТ И ПРИКАЖУВАЊЕ НА „ЈАС“ И „ДРУГИОТ“ ВО ИЗБРАНИ МАКЕДОНСКИ ФИЛМОВИ	651
д-р Милан Д. Вурдеља проф. д-р Наташа Б. Станковић Шошо ТРИ „БАЛКАНСКА КАБАРЕА”: ПОЕТИЧКА ОГЛЕДАЊА ИЗМЕЃУ <i>БУРЕТА</i> <i>БАРУТА</i> Д. ДУКОВСКОГ, ИСТОИМЕНОГ ФИЛМА Г. ПАСКАЉЕВИЋА И ПОЗОРИШНЕ ПРЕДСТАВЕ С. УНКОВСКОГ	665
проф. д-р Драгана Вукићевић АПЛИКАТИВНИ ПОТЕНЦИЈАЛ ВАН ГЕНЕПОВЕ ТЕОРИЈЕ ОБРЕДА ПРЕЛАЗА У ТУМАЧЕЊУ КЊИЖЕВНОГ ТЕКСТА	679
м-р Жарко Иванов КРИТИЧКАТА РЕЦЕПЦИЈА И ВЛИЈАНИЕТО НА ДОКУМЕНТАРНИОТ ФИЛМ МЕДЕНА ЗЕМЈА	693

ФОТОГРАФИЈА ОД СВЕЧЕНОТО ОТВОРАЊЕ НА
51. МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА НА МСМЈЛК
ПРИ УНИВЕРЗИТЕТОТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ ВО СКОПЈЕ

проф. д-р Ана Витанова-Рингачева
Филолошки факултет
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
ana.ringaceva@ugd.edu.mk

МИТСКО-РИТУАЛНИТЕ ПРЕТСТАВИ ВО ПРОЗНИОТ ГОВОР НА ПЕТРЕ М. АНДРЕЕВСКИ (ВРЗ ПРИМЕРИ ОД РОМАНОТ *ПОСЛЕДНИТЕ СЕЛАНИ*)

Апстракт: Романот *Последните селани* на Петре М. Андреевски претставува жива слика на традиционалната македонска култура којашто во себе инкорпорирала обрасци од древната митска мисла. Народните верувања, обредната практика, табузираните обрасци на однесување, се илустрираат во нарацијата на самиот роман, како и во градењето на неговите ликови. Со својот единствен и препознатлив израз, Петре М. Андреевски ги поставува во корелација, книжевниот говор и напластеното колективно фолклорно наследство, притоа создавајќи текст во кој се препознаваат постапки на реактуализација на митолошкото. Илустрирањето на романот низ призмата на митско-ритуалниот код, ја вади на површина доминантната митологема на злото во сите негови облици (смрт, болест, глад, војна, неплодност, помор, иселување), но и злото како космички принцип. Органски сраснат со македонскиот фолклор, романот во кој секој од ликовите гради свој микросвет, а сите заедно обединети во примордијалната паганска свест, ги слепа во една заедничка наративна патека, двата паралелни света на сакралното и профаното, на рационалното и ирационалното.

Клучни зборови: мит, ритуал, фолклор, Петре М. Андреевски, „Последните селани“.

*Златоусниите раскажувачи ми беа првите учители од кои научив
како треба да се каже и она што не е за кажување.*

Петре М. Андреевски

Во науката е целосно прифатена тезата дека митот и ритуалот¹ како двата најзначајни елементи на религиозниот феномен,

¹ За митот и ритуалот, за примарноста на едниот наспроти другиот феномен, во науката има многу научни тези: Lucien Levy-Bruhl, *La mentalité primitive*, Paris, PUF, 1922, „Les classiques des sciences sociales”, Université du Québec à Chicoutimi, 2002; Bronislaw Malinowski, *Magic, Science and Religion*, Glencoe, The Free Press, 1948; Ernst Cassirer, *Myth of the State*, Yale University Press, New Haven, 1946; Ernst Cassirer, *Philosophy of Symbolic Forms*, trans. Ralph Manheim, New Haven, Yale University Press, 1955; C. Lévi-Strauss, *La pensée sauvage*, Paris, Plon, 1962, p. 25; C. Lévi-Strauss, *Myth and Meaning*, London-New York, Routledge, 2005; Пропп, В.Я., *Исторические корни Волшебной Сказки*, Лабиринт, Москва 1998;

всушност се двата стожери околу кој се развиле скоро сите толкувања во дисциплините коишто ја проучуваат религијата. Древниот човек го спознавал светот преку митот, всушност, во суштината на митот бил одговорот на прашањата кои постојано си ги поставувал: за настанокот на светот, за настанокот на човекот, за бесмртноста на душата и нејзиниот пат по смртта. Со верувањето дека митот е света приказна, човекот создал перцепција дека она што митот го претставува е всушност една реактуализација на светото, што за човекот е недостижно и восхитувачко. Ритуалот пак како определено, предвидено и контролирано дејство, некаква изведба на претходно утврдени постапки, изворно со религиозно-церемонијална функција (Тодоровска 2014: 79), всушност претставува првата социјална активност на човекот. Верувањето во светото како феномен на натприродното е карактеристика на човекот, од неговите примордијални религиозни сфаќања, па до денес. Најсуштинската човекова потреба што религијата ја задоволува е потребата за комуникација со Бог, со самиот себе, со другите луѓе, со природата, со другите народи и култури, со мртвите предци. Од анимистичкиот поглед на светот (верувањето во одухотвореноста на природата), преку натурализмот (персонификација на астрономските феномени), до тотемизмот (тотемите како свети предци) и верувањето во божества, човекот како *homo religiosus* постојано се движи по една воспоставена константа – феноменот на светото како универзална категорија. Во контекст на ваквата констатација, истражувајќи ги начините на религиозното искуство на човекот, науката доаѓа до заклучокот дека светото е во јадрото на сите религии и дека како такво има посебна вредност и значење. Неговите карактеристики ја прават религијата жива, светото е најсуштинскиот елемент на религиската емоција. Религијата се заснова на односот на човекот со апсолутните и мистични сили, односно емоционално-доживувачката релација што се воспоставува меѓу нив. Ваквата констатација оди во прилог на мислењето дека, религијата пред да стане предмет на рационално мислење и расудување, била единствено предмет на лично доживување. Да се дефинира феноменот на човековото религиозно искуство е комплексна и тешка задача, но во основа се

Пропп, Владимир, *Морфологија сказки*, Academia, Ленинград, 1928; Frejzer Dzejms Dzordz. *Zlatna grana*, Beograd, BIGZ, 1992; Dirkem, Emil. *Elementarni oblici religijskog života*, Totemistički sistem u Australiji, Beograd, Prosveta, 1982; Boas, Franc. *Um primitivnog čoveka*, Beograd, Prosveta, 1982; Елијаде, М., *Аспекти на митот*, прев. Елена Никодиновска, Скопје, Култура, 1992...

работи за остварување комуникациска врска на субјектот и натприродната стварност. Човекот го доживува религиозното искуство секогаш кога допушта на него како субјект да дејствуваат различни форми кои имаат религиско значење (Витанова-Рингачева 2019: 21). Фактот дека преживелици од ритуалната практика постојат и денес во монотеистичките религии, говори за жилавоста на овој феномен во одржувањето на кохезијата во една општествена заедница. Митско-ритуалните претстави коишто останале во традицијата на една заедница, всушност се значаен дел од културното наследство на истата. Митот како вербален и обредот како практичен дел од митско обредната целост (Анастасова-Шкрињариќ 2008: 52), неминовно се вградиле во митофолклорната традиција на сите народи. Митот е суштествен елемент на човечката култура, тој е жива стварност кон која непрестајно се прибегнува: тој воопшто не е апстрактна теорија или речење на слики, туку вистинско утврдување на старата народна религија и на практичната мудрост (Вражиновски 1998: 10).

Митот отсекогаш бил и е дел од книжевноста (Fraj 1991: 36) и негови елементи се пресликуваат во раскошните фолклорни традиции на современите култури, се транспонираат во високо функционални елементи на книжевното дело. Прашањето за поврзаноста на митот и фолклорот со уметничката литература е едно од важните прашања кога се работи за делата на современата македонска книжевност. „Со фолклорот, вели Старделов (1993: 67) и преку него се создаваше не само духовното единство на нашиот народ, туку и естетското единство на нашата литература. Враќајќи се на него, литературата се враќаше на своите сопствени извори, зашто ништо толку не ги определува специфичноста и националната природа на една литература од нејзиниот фолклор.“ „Според Виолета Пирузе-Тасевска (1994: 4), духот на митското и фолклорното е перманентно присутен во еволутивниот прозен тек на нашата литература, пред сè како онтолошка референца без оглед на глобалната тематика кон која се свртуваат авторите - проблемите на минатото или современите проблеми, (било како чисто фолклорни пренесувања или рефлексивни, критички, лирски, драмски, па дури и хумористичко-пародиски тенденции).“ Синтезата помеѓу архетипското кое се исчитува низ пасажите на митското и фолклорното и новите современи форми на творење (поезија, проза, драма), создава книжевни дела со повеќеслојна структура. Оваа појава „според Милан

Ѓурчинов, (2000: 180) не е нова и не е само наша. Ја наоѓаме во мугрите на светските цивилизации секоја од кои во тој поглед даде огромен придонес; присутна е и денес ширум светот, особено во земјите и кај народите кои заостанале во својот историски развој, но кај кои фолклорното творештво продолжило да се развива и огласува како подземна незапирлива духовна енергија и творечка потенција, како неуништлива колективна меморија“. Ѓурчинов, за фолклорот зборува како за своевидна меѓу-алка или посредничка алка помеѓу митот и уметничката литература. Петре М. Андреевски заедно со Живко Чинго се македонските писатели коишто со своето појавување во 60-те години на минатиот век, „според Ѓурчинов (2000: 194) со своите непосредни, сугестивни белетристички сведоштва донесоа богати сокровишта на народните легенди и преданија, приказни и архетипски облици на фолклорот, честопати се на границата помеѓу реалното и фантастичното“. Генерацијата писатели во која се вбројуваат: Блаже Конески, Славко Јаневски, Живко Чинго, Петре М. Андреевски, Влада Урошевиќ, Митко Маџунков всушност направи своевидно „насочување на прозниот говор кон фантастичниот и симболичкиот исказ воведувајќи нови погледи на светот во кој митското и исконското заземаат значајна улога“ (Георгиевски 1985: 9). Литературата и фолклорот проникнувајќи заедно, „се воспроизведуваат еден од и со друг“ (Старделов 1993: 67), а како резултат на таквиот процес се создадени и најдобрите македонски романи во осумдесеттите години на минатиот век. Македонското село, животот во него и сите општествено-историски промени што ќе ги доживее, стануваат стожерни теми во делата на повоените македонски романописци, меѓу нив, секако и Петре М. Андреевски.

Митско-ритуалните обрасци во неговиот прозен говор се во функција на артикулација на психолошкиот профил на македонскиот селанец којшто, егзистенцијално загрозен, се бори да преживее. Роман на една мината сегашност, така можеби можеме по лично убедување, се разбира, да го категоризираме романот „Последните селани“ на Петре М. Андреевски. Авторот како голем ерудит ја разоткрива филозофијата на едно не толку далечно македонско минато, во кое еден скроман народ живее во согласност во битовото доживување на светот околу себе. Андреевски влегува во светот на едно изолирано место, во кое селаните си создале свој микрокосмос, во кој пак владеат посебни правила на живеење и прежи-

вување. Текот на нарацијата е така поставен да може читателот да ги следи животните врвици на ликовите, секој со својата приказна, тегобна и трагична. Во еден мал омеѓен простор над кој како постојано да лебди некаква мрачна уништувачка сила, едноставно, се брише границата меѓу литературното и реалното, меѓу она што е издигнато на ниво на книжевен говор и она што е вистинскиот живот на селаните. Вчудоневидува продорноста на мислата на авторот кој со визионерски поглед ги слика ликовите на последните селани. Отпишани од книгата на живите, на жешката омарнина, чиниш полуживи, селаните го чекаат комбето коешто им носи леб, единствената надеж за живот. „А бре, уишће сѐе живи? – ги йрашува возачоѝ. Чекав да умреѝе!“ Дијалогот на возачот и селаните е почетната секвенца којашто укажува на основниот мотив, чекањето на смртта како единствен спас од агонијата во која западнале последните селани. Андреевски со Бекетовски пристап ги поставува ликовите во позиција постојано да чекаат некого и нешто. Сите селани заедно го чекаат лебот како единствен извор на животот, на едно место во кое секој ден е само нов свртен круг, безличен и бесцелен. Единствените чиешто чекање има некаква смисла се Варвара и Теофил Жешкови. Тие двајца осаменици го чекаат доаѓањето на децата.

Од романот извираат слики, симболи, метафори пресликани од македонскиот фолклор. Поетиката на митологијазација подразбира употреба на архетипски слики како и алузија на симболи од колективната меморија. Романот претставува жива слика на традиционалната македонска култура, којашто во себе инкорпорирала обрасци од древната митска мисла. Неспорен е фактот дека во прозата на Петре М. Андреевски македонската фолклорна традиција е најживиот дел, најсложениот лик насликан по теркот на фолклорниот образец на Македонецот. Многумина истражувачи на македонската уметничка литература пишувале за јазично-стилската, идејно-тематска и книжевна спрега на прозниот говор на Андреевски со македонската фолклорна традиција². А за тоа све-

² Вангелов, Атанас, 1980. „Првата војна и македонското прашање“ (поговор), Петре М. Андреевски: „Пиреј“, Скопје: Мисла, 295–306; Солев, Д. 1990. „Петре М. Андреевски како раскажувач и романсиер“, *Литературен збор*, год. XXX-VII, бр. 3–4, 61–67. Аврамовска, Наташа, 1999. *Травестија на усната историја – раскажувачкиот криптограм на Петре. М. Андреевски*, Скопје: Институт за македонска литература; Смилевски, Веле, 2008. „Високи естетски вредности“ (предговор), Петре М. Андреевски. Дениција. Пиреј. Битола: Микена.

дочи и самиот автор: „Јас многупати сум се прикрадувал до некој добар народен раскажувач за да научам нешто од неговото вдахновено речење на зборовите: како ги одбира и како им го одредува вистинското место во својот сликовит и сложен состав. И со колкаво мајсторство ги оживува и подгорените корени на некои заборавени зборови наоѓајќи им ново место и значење. Настрпливо сум заслитувал со каков потег ќе го ефектуира неочекуваниот пресврт со кој треба да нè изненади. И особено како го контролира времето на неговите дигресији. Ете, тие златоусни раскажувачи ми беа првите учители од кои научив како треба да се каже и она што не е за кажување. Така ја открив прасликата на зборовите и дека токму зборовите се нашите први споменици и нашите клучни сведоци за првата осознаена вистина за нас.“³

Со својот единствен и препознатлив израз, Петре М. Андреевски ги поставува во корелација книжевниот говор и напластеното колективно фолклорно наследство, притоа создавајќи текст во кој се препознаваат постапки на реактуализација на митолошкото. Народните верувања, обредната практика (со магиско-религиозен предзнак), табузираните обрасци на однесување, се исчитуваат во нарацијата на романот „Последните селани“, како и во градењето на неговите ликови. Анализата на романот низ призмата на митско-ритуалниот код, ја вади на површина доминантната митологема на злото во сите негови облици (смрт, болест, глад, војна, неплодност, помор, иселување), но и злото како космички принцип. Сраснат со македонскиот фолклор, романот во кој секој од ликовите гради свој микросвет, а сите заедно обединети во примордијалната паганска свест, ги слева во една заедничка наративна патека, двата паралелни света на сакралното и профаното, на рационалното и ирационалното. Митско-ритуалната парадигма функционира како своеобразен метајазик којшто го издигнува делото до ниво на многузачна метафора. Егзистенцијалниот код низ

Караниколова Луси, 2013. *Деталот во „Ана Каренина“ и „Пиреј“*. Скопје: Феникс; Тасевски, Атанас, 2020. *Фолклорната традиција (и модерното) во прозата на Петре М. Андреевски*, Прилеп: Астрал Проект. Смилевски, Веле, 2023. *Аспекти на творештвото на Петре М. Андреевски*, Скопје: Дијалог; Макаријоска, Лилјана, 2024. „Јазично-стилските особености во прозата на Петре М. Андреевски (по повод 90-годишнината од раѓањето)“, Институт за македонска литература, Скопје, *Спектар*, год. XLII, бр.84, 49-66.

³ Петре М. Андреевски 2004: <https://www.youtube.com/watch?v=MrHok2xCEWs> (Пристапено на 16.7.2024)

кој се исчитува животната филозофија на ликовите во романот, го подразбира единствено семејството и децата како семе на (не)заборавот. Копнежот по децата, нивното (не)присуство и оддалеченост од родното огниште ја прави приказната длабоко трагична, не само како лична, туку и како колективна трагедија. Децата се иселиле, заминале далеку од дома, родителите останале сами и заборавени, чекајќи го денот на умирачката. Овој роман како роман-претсказание за судбината на малите македонски села, денес ние Македонците го сведочиме како слика на нашата сурова македонска реалност. Опустошените села, обезлугени, „како по чума – поморија“ (Гане Тодоровски), заборавените старци и обраснатите полиња, се насекаде околу нас. Копнежот по децата, нивното (не)присуство и оддалеченост од родното огниште, ја прави приказната длабоко трагична, слика за една лична, но и за една колективна трагедија. Целиот светоглед на Андреевски како да е свртен кон една идеја, идејата за тивкото умирање на еден народ кој ги поминал и преживеал најтешките трауми (војни, прогонства, нови граници, етничкиот геноцид на Егејот), но останува немоќен пред најстрашната сила: иселувањето.

Повлекувањето паралела меѓу фолклорот и битот честопати води до просторно ограничување единствено со топосот на селото и селската традиција, којашто подразбира доминација на руралниот пејзаж. Токму таквиот рурален пејзаж е доминантната слика на романот „Последните селани“ од Петре М. Андреевски. Првата слика со која како читатели се соочуваме е сликата на селаните кои со подзамижани очи полека излегуваат секој од својата кука, за да земат леб од комбето коешто доаѓа во селото секој понеделник, среда и петок. Сликата на нивното појавување наликува на некаков привид на појавување на сенки од подземните дамари на светот. Се појавуваат, земаат што им треба и пак се враќаат: *Ним им е судено да не можат да го заменат месингот, како и дрвото што не го менува* - вели Андреевски. Очигледна е алузијата на дрвото и неговата симболика која повлекува линија на сличност со гумното. Како метафора за оската на светот, гумното всушност е и вертикалата која го држи светот во едно, подземниот, земниот и небесниот. Авторот ги сместува своите ликови во една рурална, од светот заборавена средина, налик на митско место надвор од реалниот свет. Во еден таков географско-митолошки простор живее една шака луѓе. Романот е пребогат со епизоди во кои авторот

сосема природно ги вметнува обредно-обичајните елементи од македонската народна традиција.

Но Теофил Жешков веќе го сметнал илугото од колајта и, пред да образди, ја појкрева кајата и се прекрстува свртиен кон сонцето. Ај, боже, поможги, ќе рече и ќе ги удри воловиите што ги пове-дува Варвара. [...] Одвај ја пушта првата бразда во која ќе иштури светиена вода за да се исчисти од сите легла на глојни болести. Тој секогаш го прави тоа така и со голема прилежност. Дури и кога го коли првото јagne во годината. Ќе го одере на некое родно дрво и ќе го исече, пак со родни дрва. Ќе исече неколку гранки од некоја јаболкница што не знае да зајди во раѓањето. Теофил Жешков сè уште верува во она што го правеле луѓето пред него.

Ликовите на Андреевски се враќаат во примордијалните, примитивни доживувања на светот, длабоко суеверни со посебен личносен однос кон религијата. Во романот, селото и селаните има/ат функција на колективен лик кој е длабоко суеверен, со свои сфаќања и заблуди, но отпорен на промени. Атанас Вангелов (1980: 296–297) произнесувајќи се за романот „Пиреј“ ќе подвлече дека „јунаците на романот во ниеден момент не го запоставуваат речиси напишаното правило да судат и да опсудуваат, како за појави, така и за луѓе, само од гледна точка на сопственото искуство ...“. Истата слика се реплицира и врз ликовите во романот „Последните селани“. Сликата за Македонецот заробен во малото село надвор од сите цивилизациски текови е трагична. Селото како колективен лик ги дефинира трите доминантни релации поставени опозитно, низ кои се остварува дејството, како три паралелни наративни текови:

- Алекс Жешков наспроти селото
- Варвара Жешкова наспроти селото
- Солунка Зенговска наспроти селото

Селото е колективниот лик во романот, изграден врз темелите на паганскиот поглед на свет. Селото е суеверно, живее во еден и единствен круг на ритуалното и митското поимање на светот, а се буди само тогаш кога треба да се случи нешто навидум големо и значајно, потрагата по Алекс Жешков осуден за двојно убиство. Токму потрагата по Алекс го оживува селото, го раздвижува и ја отсликува неговата мрачна страна. Како противтежа на селото е

ликтот на Варвара Жешкова, мајката на Алексо Жешков. Таа, иако е дел од селото како целина, сепак е ликот рацио којшто се обидува да ги рационализира постапките на колективот. Слична на Велика од „Пиреј“, таа е распната меѓу личната борба (да си ги види децата) и борбата со селото (да ја одбрани честа на Солунка, Алексо и внуците), таа е „ситуирана меѓу сеењето и ‘ртењето, раѓањето и смртта и нивната вечна повторливост“ (Аврамовска 1999: 153). Единствената којашто наликува на неа и претставува светлата надеж дека селото (родот) нема да исчезне е Солунка Зенговска, мајката на трите деца, внуците на Варвара и Теофил Жешкови. Алексо и Солунка се единствените млади во селото од чијашто љубов треба да се изроди потомството, што треба да го обнови животот на селото и да почне новиот животен циклус. Солунка е претставена како убава митска убавица, потопена во длабоката вода на еротското, а Алексо, силниот и здрав маж, закрилник на жената која го носи новиот поредок на светот.

Појдоа ќе седнеше со задената фурка во појасот и ќе врти со врењеното меѓу прстите. Ќе појгнугува од појасмот и ќе ја пушти и собира жицата. Ќе си појивнува и целото лице ќе ѝ се смее. И погаш мисли дека сè ѝе заедно со неа. И пишцие и превата. И уште си мисли дека и сите миризби застанале до неа: и од млечката и од слачејот и од чубриката и од зравецот и од дивото нане и враќајката. А си мисли дека и сонцето застанало да ја гледа. Тој миг како да беше од некое друго време кое никаде не поминало. И погаш, не луѓето што успеале да го видаат доа, и очите и устата им остануваа широм отворени.. (Андреевски 2007: 34-35).

Описот на Солунка асоцира на фигурите на митската женскост, таа е и нимфа и русалка и самовила, со нагласена еротска фигура, обвиткана со аура на мистичност и недостижност: *А таа убава, небаре зрела бавча. Да не знаеш од која страна да влезеш и што да скинеш побргу* (Андреевски 2007: 3). Недвосмислена е асоцијацијата на жената со природата и со сета нејзина убавина и совршеност. Весна Мојсова-Чепишевска (2007: 219) пишувајќи за Велика како своевидна рушителка на патријархалниот мит, подвлекува дека „во митологијата скоро секогаш како по правило природата, поконкретно растителната природа, добива симболички облик

на жена, т.е. мајка чија плодност создава сè живо“. Единствено олицетворена во најсовршениот женски облик, Солунка го заслужува атрибутот на мајката којашто треба да го одржи во живот селото што е пред изумирање. Солунка, таа *diva triformis*, божица со троен облик, т.е. божица на раѓањето, смртта и обновата (Fraj 1985: 100), силно наликува на Велика, жената страдална, но и жената којашто го роди Роден, но претходно на земјата ѝ ги принесе за жртва своите пет рожби. Митологемата за жртвата како неминовност за да се случи обновата е тема којашто недвосмислено упатува на прозниот говор на Петре М. Андреевски. Алексо Жешков има статус на митски јунак со голема сила, јунак во кој се претопуваат и мрачните и животворните сили на светот. Алексо е јунакот осуден на вечно бегство, сè дури смртта не го пресретне. „Моделот на мажот посебно се врзува со моделот фолклорно-епски јунак“ (Вангелов 1983: 111), со тоа што Андреевски ликот на Алексо го замаглува со доза на мистичност. И самиот Петре М. Андреевски вели: „Мене повеќе ме интересираат темните страни на мојот човек, на мојот јунак, и воопшто ако сакате, на мојот народ. ...Јас и кога пишувам за смртта, практично пишувам за животот. Смртта е само еден рационален дел од животот“. ⁴ Мрачната страна за која говори Андреевски, својот зачеток го има во митско-магиското поимање на светот, што секако претставува најстариот образец во кој се препознаваат рационалните и ирационалните перцепции на човекот за околината што го опкружува. Длабокото суеверие во коешто живеат селаните, всушност ги дефинира нив како ликови прототипови на македонскиот човек од некое не толку далечно време. Но, она што треба да се потенцира е фактот дека не станува збор само за обрасци на однесување на една мала локална средина, туку станува збор за зачувани форми на народната култура со универзален предзнак. Најдобар пример за тоа е симболиката на волкот како животно коешто селаните го поврзуваат со младата Солунка и нејзините три деца (за кои мислат дека се плод на нејзината врска со животното). Сексуалната врска на млада жена со демонско суштество е секако тема позната во многу култури, меѓу кои и во словенската. Волкот во многу култури се појавува како заштитник, закрилник. Волкот има способност да гледа ноќе, тогаш тој станува симбол на светлината, соларен воен херој митски предок: *Само несреќнаџа Солунка*

⁴ Петре М. Андреевски 2004: <https://www.youtube.com/watch?v=MrHok2xCEWs> (Пристапено на 16.7.2024)

Зенговска, иако никогаш не се омажи, деца сèјак изроди. И луѓето почнаа да измислуваат дека кај неа оди некој волк на синење. Да видиш, да не веруваш, би рекол Теофил Жешков... Така ја завикаа Солунка – волчицата. Неодминлива е споредбата со волчицата, но не како соларна и небесна, туку земна, оттаму и хтонска. Тоа животно се поврзува со култот на плодноста. (Кај алтајските народи до денес се чуваат жива обредноста во која неплодната жена се поврзува со волкот). Во македонската народна традиција волкот како оплодувач и неговата врска со млада жена е типичен тотемистички остаток. Од длабочините на богатата орална традиција, авторот црпи приказни, легенди, верувања, обичаи, клетви, благослови, поговорки, ги актуализира и оживува преку нарацијата на ликовите. На тој начин древните пагански и митски обрасци се пресликуваат и сраснуваат со текстот. Да видиш да не веруваш – постојано повторува Теофил Жешков. Како читатели често останувате неми пред дилемата за виталноста на ваквите древни слики и нивната предиспонираност за поврзување со современите книжевни и воопшто уметнички контексти. Нарацијата на романите на Андреевски го подражава усменоконстелациското раскажување во рамки на заедничкиот комуникациски (и општествен) контекст на авторот и читателот. (Аврамовска 1998: 118). „Според Ќулавкова (2001: 103-104) интертекстуалниот афинитет кој постои и ден-денес во македонската книжевност меѓу оралниот и текстуализираниот дискурс, не е маргинална појава, туку продуктивен чинител во моделирањето нови наративни форми. Таа го употребува терминот „орализација“ на текстот во современата македонска проза и смета дека како дополнителна конструктивна и наративна постапка е толку фреквентна што може да се чита (и) како нова, неотрадиционална и постмодернистичка индикација, а можеби и доминанта на актуелниот раскажувачки корпус во Македонија.

Романот во својата основа има еден длабоко вграден митски супстрат. Митско-магичното разбирање на реалноста е во целосна пропорција со потребата на човекот преку зборови да им го отвори патот на натприродните сили од кои очекува некаква помош. Човекот верува дека во одржувањето на балансот меѓу светото и профаното, најголемата улога ја има зборот како магиско средство. Транспонирањето на митско-ритуалните претстави во книжевен говор, претставува своевидно откривање на една длабока мистичност што во себе ја носи народниот говор. Ритуално-магичните

формули на зборовите, всушност претставуваат магично средство за постигнување цел. Покрај длабоко вкоренетата магиско-обредна практика во македонската традиција особено колоритни се обредно-магиските формули во чија основа е зборот, чија употреба е насочена кон реализирање на одмазда и казнување. Во романот „Последните селани“ има повеќе места на коишто се среќаваат клетвите како силно сраснат елемент на зборојазичната народна култура на македонскиот народ. Поврзаноста на клетвата со обредот всушност претставува израз на првобитната свест за постоењето на натприродните сили и потребата тие да се омилостват со помош на зборот. Во најтесна врска со обредот и клетвата е имитативната магија која всушност е во функција на магиската моќ на зборот. Проклетството, како народна креација заснована на верувањето во магичната моќ на зборовите, е особено честа појава во народните обреди кои ги вклучуваат кумството, родителството и бракот. Клетвата како најдлабок израз на тага, очај, безнадежност или беспомошност, се поврзува со гревот. „Според Цветановска (2012: 32-33) народната концепција за гревот може да се рече дека е сложено преплетување на религиозни (христијански), митолошки (пагански) претстави, елементи на усната и книжевната култура, постулати на народното право и на традицискиот систем на вредности“. Во фолклорот на балканските народи познат е обичајот на правење камени грамади коишто всушност претставуваат купишта од фрлени камења со обредно-магиска цел. Имено, доколку колективот одлучи дека некоја личност треба да биде казнета заради сторен грев, сите заедно учествуваат во обредната активност на фрлање камења и формирање камени грамади. Во недела или на празник луѓето се собираат на местото каде е направена штетата, или пак на раскрсница, на незнаен гроб, запис или на некое друго место на кое забодуваат колец или дрвен крст, а секој од присутните ја изрекува клетвата: „Проклет да биде оној кој запали, уби, ограби“ и секој од присутните фрла камен. Клетвената грамада никој не смее да ја растури, туку кој како поминува, фрла камен на неа. Се верува дека со практикувањето на овој обичај на колективна клетва, правдата ќе биде задоволена, а исто така се претпоставува дека стравот од таквата повеќеслојна и кондензирана клетва ќе ги одврати идните потенцијални чинители на злодела (Ѓаповић 2009: 12). Во романот „Последните селани“, Андреевски дава опис на стариот обичај со фрлање камења којшто се практикувал кога

колективот сакал да го казни непознатиот сторител на убиство, кражба или слично. Петре М. Андреевски распластувајќи ја обредно-магиската традиција на македонскиот народ, всушност доаѓа до длабоките митски слоеви во коишто се напластени онтолошките симболи во кои верувал архаичниот човек.

*Имено, веднаш ѝо изродувањето на децата од Солунка
Зенговска, некој се сејти за примена на еден сѝар, веќе заборавен
обичај. Сигање на гревот... И тогаш селанието одбираат едно ме-
сто, обично раскрсница, и при секое поминување оштетука, првин ќе
проколнат, а потоа ќе фрлат камен. И тоа можеше да трае со
недели, со месеци, а многуте и со години. Поправо се додека тие
камења не му дојдежнеа толку многу на виновниот што да мора
самиот да се јави и со тоа да си ја ослободи душата. (Андреевски
2007: 98).*

Обичајот фрлање камења е познат и во исламската религија, постои обичај да се фрли камен во купот камења за да се истераат духовите, душата на умрениот и сл. Овие купови камења може да имаат различни значења: понекогаш се едноставни знаци кои означуваат некој пат, бунар, гроб итн; некогаш потсетуваат на некој настан. Се подигнуваат на место на некое убиство или на местото на кое некој умрел, на гробовите и гробиштата, односно на места кои алудираат на натприродното. Каменот во свеста на првобитниот религиозен човек предизвикувал страв и почит. Во преданијата каменот зазема посебно место. Постои многу тесна врска меѓу душата и каменот. Камењата собрани на куп, исто така имаат симболична вредност. На бреговите на перуанските Анди, како и во Сибир, обичај е патниците да додадат камен на купот со камења, кои со времето добиваат облик на пирамида. Жан Пол Ру во оваа традиција гледа пример на колективната душа. (Шевалие и Гербран 2005: 441- 446). Каменот, односно карпата која се извишувала високо, покажувала на некој повисок начин на опстанок, кој не е подложен на некакви промени, давал чувство на вечно постоење, наспроти крвката човечка егзистенција. Стравот на човекот, сепак, не се однесува на каменот како таков, туку на реалноста која се крие зад материјалната појава, кон она што е „друго“, кое му припаѓа на повисокиот свет. Инвестирајќи ги своите религиозни чувства во каменот, архаичниот човек го поврзува каменот со натприродното

(го доживува како „фетиш“ или „седиште на духот“ (Анастасова-Шкрињариќ 2011: 226). Последните селани го користат каменот како средство за казна на грешната Солунка. Авторот преку својот наратор укажува на тоа дека станува збор за лага којашто ја креирале селаните, а некои од нив не ни знаеле зошто го прават тоа, едноставно се приклонуваат кон однесувањето на колективот.

*Така беше некогаш, ама така го правела сега и за Солунка
Зенговска. А тоа беше и најголемиот прозрена бесмислица.
Зашто ваквиот проклејство се однесуваше за некој непознат
арамејца, убиец или калугар...А што имаше направено Солунка
Зенговска за да биде изложена на ваков заговор? Тие се знаеја за
неа. Единствено не знаеја кој е таткото на нејзините три деца.
Нејзиниот грев, значи, произлегуваше од недоведливите приказни
дека таа се дружела со некаков волк, сиреч со нечиста сила. Лаги
со скорни. (Андреевски 2007:99).*

Сликата за Македонецот заробен во малото село надвор од сите цивилизациски текови, е трагична. Надвор од реалниот свет живее и дише светот на последните селани, кои живеат во место налик на болен израсок на земјиното тело кој во секој миг треба да се откине. Читателот е соочен со највоочливите дамки на балканскиот менталитет, веќе речиси исушени и длабоко навлезени во ткаенината од паганско платно. Длабоко архаична е епската наративна нишка која се провејува низ целиот роман, од првата до последната мисла. Но, од друга страна и неверојатно реална, актуелна како никогаш досега болна и отрезнувачка. Романот на Андреевски ги надраснува и просторот и времето во кои се случува дејството, оти тој простор може да биде секоја една точка од Македонија, а времето нема своја точна одредница. Третирајќи ги ликовите и темите во романот на Петре М. Андреевски можеме да ги подвлечеме двете доминантни релации: *иселување-смрт* и *пород-живот* коишто би можеле да се перципираат како двете страни на егзистенцијалниот код. Селаните коишто се во постојано исчекување на нешто за што веруваат дека ќе дојде, затворени во кожурокот на суеверието, ја плетат сопствената мрежа од која не можат да излезат. Селото како опустошена долина во која живеат исклучиво старци е осудено на пропаст, бидејќи нема млади коишто би му го вратиле животот. Единствената светла точка за надеж се децата на Солунка

и Алексо, младиот пород за кој селаните веруваат дека е плод на недозволената и страшна врска на жена со животно.

Синтезата помеѓу архетипското, кое се исчитува низ пасажите на митското и фолклорното, и новите современи форми на творење (поезија, проза, драма) создава книжевни дела со повеќеслојна структура. Романот како повеќеслојна наративна структура го содржи митскиот супстрат. Митотворечките претстави во делото на Андреевски се исцртуваат низ легендите, кажувањата, верувањата (суеверието), магиско-ритуалните сцени, кратките фолклорни жанрови, соновите. Сета таа негова проза е исткаена од стварноста и од вистината, сета е исткаена од преданието, од приказната, од сонот, од фантазијата. На тој начин тој ткае, гради, искрева, еден богат белетристички опус полн со сензибилитетот и јазикот на вистински значаен и голем автор, велеше академик Матеја Матевски.⁵ Романот „Последните селани“ на Петре М. Андреевски е роман-опомена, една вистина којашто како народ ни се измолкна и стана закана за нашата тешкопредвидлива иднина. Метафората *последниџе селани* афектира своевидна апокалиптична слика за тоа, како се суши коренот и гасне животот на еден древен народ. Солунка и Алексо, симболот на животодарниот машко-женски принцип спасен во Ноевата арка е единствената надеж дека по топот животот одново ќе се роди.

Користена литература:

Кирилична

Аврамовска Наташа 1999: *Травесџија на уснаџа исџорија – раскажувачкиот криџограм на Пеџре. М. Андреевски*, Институт за македонска литература, Скопје.

Анастасова-Шкрињариќ, Нина 2011: *Фолклорни социјални фосили*, Македоника литера, Скопје.

Вангелов Атанас 1983: *Решетџо*, Наша книга, Скопје.

Вражиновски Танас 1998: *Народна мџологија на Македонџиџе*, Матица македонска, Скопје.

Ѓурчинов Милан 2000: *Облик и смисла (нови криџики и есеи)*, МАНУ, Скопје.

Макаријоска Лилјана 2024: „Јазично-стилските особености во

⁵ Петре М. Андреевски . <https://www.youtube.com/watch?v=MrHok2xCEWs> (Пристапено на 16.7.2024)

- прозата на Петре М. Андреевски (по повод 90-годишнината од раѓањето), Институт за македонска литература, Скопје, *Сџекџар*, год. XLII, бр. 84, 49-66.
- Мојсова-Чепишевска Весна 2007: *Мал книжевен џесџаменџ*, Македонска реч, Скопје.
- Ѓаповић Ласта 2009: *Смрџ и оносџраносџ у клеџвама*, Етнографски институт САНУ, Београд.
- Пирузе-Тасевска Виолета 1995: „Митски и фолклорни елементи во македонската современа проза“, Скопје, *Лџџераџурен збор*, год. XLII, бр. 5-6, 3-8.
- Старделов Георги 1993: *Анџеј ја доџира земјанџа*, Мисла, Скопје.
- Тодоровска Марија 2014: „Позициите за примарноста на митот или за примарноста на ритуалот во теориите за светото“, *Филозофска џрибина* 37, бр. 16, 77-104.
- Цветановска Јелена 2012: *Гревотџ и казнанџа. Во народнанџа кулџура на Македонџиџе*, Скопје.
- Шевалие, Ж и Гербран, А 2005: *Речник на симболиџе, Миџови, сонџиџа, обџчаи, гесџови, обџци, ликови, бои, броеви*, Табернакул, Скопје.

Латинична:

- Fraj Nortrop 1985: *Veliki kod(eks). Biblija i književnost*, Beograd.
- Fraj, Nortrop 1991: *Mit i struktura*, Svjetlost, Sarajevo.

Електронски извори:

- Петре М. Андреевски 2004: <https://www.youtube.com/watch?v=MrHok2xCEWs> (Пристапено на 16.7.2024)

Апликативна литература:

- Петре М. Андреевски 2006. *Последниџе селани*, Табернакул, Скопје.

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

811.163.3'42(062)

811.163.3:811(062)

821.163.3.09(062)

398(=163.3)(049.3):930.85

791.3:792.01/.02

МЕЃУНАРОДЕН семинар за македонски јазик, литература и култура.

Меѓународна научна конференција (51 ; 2024 ; Охрид)

51. Меѓународна научна конференција на меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура при УКИМ во Скопје : Охрид, 30 – 31.8.2024 година / [меѓународен уредувачки одбор Ала Шешкен... и др.]. - Скопје : Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура., 2025. - 695 стр. : илустр. ; 24 см

Фусноти кон текстот. - Библиографија кон трудовите. - Трудови на повеќе јазици. - Останати автори: Макеј Кавка, Данијела Костадиновиќ, Александар Скепаровски, Кристина Николовска, Веселинка Лаброска, Биљана Рајчинова-Николова, Евдокија Илијевска. - Summary

ISBN 978-9989-43-529-4

а) Македонски јазик -- Текстуална лингвистика -- Собири б) Македонски јазик -- Компарација со други јазици -- Собири в) Македонска книжевност -- Критики и толкувања -- Собири г) Македонско народно книжевно творештво -- Критики и толкувања -- Собири д) Филмска естетика -- Драмска естетика -- Критики и толкувања -- Собири

COBISS.MK-ID 66595077

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ ВО СКОПЈЕ
А: Бул. Гоце Делчев бр. 9
1000 Скопје, РСМ
Т: +389 2 3293 293
Ф: +389 2 3293 202
www.ukim.edu.mk

Република Северна Македонија
Министерство за култура

ISBN 998943529-4

